

Västanbladet

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årgång 32

2015

Nr 1

Varola kyrka i början av 1950-talet
Läs om förbud mot hundar i kyrkan
och mot "midsommarlek"
Foto: Flygfotohistoria

Innehållsförteckning nr 1- 2015

Per Clemensson
Från ordförande 3

Vi möts, Våren 2015 5

Ola Larsmo
Den amerikanska drömmen
blev en mardröm 8

P Räf
Förbud mot hundar i kyrkan och mot
midsommarlek i Varola pastorat 14

Ingela Martenius
Namn i Sverige 16

Ake Möller
Hemligheterna under golvet
I Mariestads Domkyrka 20

GRS kursprogram våren 2015 26

Per Clemensson
Ett klipparkiv utan like 28

Prytz
Kronologiska anteckningar 32

Barbro Majjgren
Landet runt 33

Bengt Engqvist
Svenskans rötter och relationer 38

Webmaster
Lars Nyqvist, 0303-16 45 6
Trollhättevägen 12,
442 49 KUNGÄLV
webmaster.r.s@telia.com

Västanbladet : Redaktionskommitté; Per
Clemensson, Per Liljeström, LarsOlof Lööf och
Johan Ahlén. Västanbladet ingår i
medlemsavgiften 200:-/ år och utkommer årligen
med fyra nummer. Ansvarig utgivare Per
Liljeström

Tidningsmakare
Christina Claeson
ch_claeson@hotmail.com

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSFÖRENING I SVERIGES SLÄKTFORSKARFÖRBUND Styrelse 2 0 1 5

Ordf. Per Clemensson 031 - 20 65 63
S. Vägen 79, 412 54 GÖTEBORG
per@clemensson.net

V. Ordf LarsOlof Lööf 070 - 522 24 91
Erik Dahlbergsg. 4, 411 26 GÖTEBORG
larsolof.loof@gmail.com

Sekr Barbro Majjgren 0706 - 448 148
Mästarevägen 10, 305 72 STENINGE
qpm@telia.com

Kassör Ewert Arwidsson 0723 - 138 415
Eva Rodhes g. 10, 411 11 GÖTEBORG
trewetrans@telia.com

Övriga Jan Forslund 0346 - 222 45
Ljungby Prästgård 101, 311 95
FALKENBERG
janforslund@spray.se
Per Liljeström 0302 - 131 91
Vänskapen 3 e, 443 34 LERUM
per-lilje@telia.com
Lars-Göran Johansson 073 - 937 34 33
Kyrkogatan 41, 442 67
MARSTRAND olarjoh@gmail.com
Johan Ahlén, 0739-971916
Dockeredsvägen 14, 424 91
OLOFSTORP
johan@flygfotohistoria.se
Inger Clemensson, 031 - 20 65 63
S. Vägen 79, 412 54 GÖTEBORG
inger@clemensson.net
GÖTEBORG anita.fyhr@live.se

Suppl. Sune Augustsson 031 - 65 45 80
Belegatan 5, 417 64 GÖTEBORG
suneaugustsson@yahoo.se

Klubbm. Anita Fyhr 031-23 73 37,
Virvelvindsgatan 6, 417 02

**Manusstopp för nr 2 2015 är
den 1 april och Västanbladet
beräknas vara hos medlemmarna i
början på maj**

Ordförande har ordet

Året 2015 började trögt med hostor, snuvor och halsont. Nu är influensorna på återgång och även det normala livet.

De årliga släktforskardagarna i Göteborg förberedes i det nya Stadsbiblioteket den 21-22 mars. Programmet är fullsmockat och handlar om Nordisk släktforskning samt göteborgska avrättningsplatser, Mariestads domkyrka och Varola församlingskyrka. Vidare levererar vi under söndagen en redogörelse för eller emot DNA i släktforskning.

I detta nummer av Västanbladet försöker vi avsluta ett par följetänger om namn i Sverige, Göteborgs samt Mariestads historia. Jag vill i detta sammanhang tacka etnologen Ingela Martenius i Göteborg och Åke Möller i Mariestad för deras högklassiga artiklar. Jag hoppas även fortsatt på produkter från läsekretsen.

Per Clemensson

EFTERLYSNING

**Ett flertal medlemmar som använt sitt inbetalningskort och skickat in detta till banken för överföring av sin medlems-avgift 2015 har missat att ange vem som betalat. Kontrollera med inbetalnings-datumen nedan och dra av för postgången. Är någon av dessa då ett datum, när du betalt din avgift, kontakta *kassören Ewert Arwidsson telefon 0723-138415*
*E-post trewetrans@telia.com för avstämning***

2014-12-11	260 kr	2015-01-02/2_6	200 kr
2014-12-19	300 kr	2015-01-08/1	200 kr
2014-12-23/1	200 kr	2015-01-26/1	200 kr
2014-12-23/13	200 kr	2015-01-26/2	200 kr
2014-12-30/3	200 kr		
2014-12-30/11	200 kr		
2015-01-02/1_1	200 kr		
2015-01-02/1_1	200 kr		
2015-01-02/1_5	200 kr		

**Bläck och Toner
för din Skrivare
Original, Pirat och Återfyllda
pappershornan.se
Aschebergsgatan 40 031-204206**

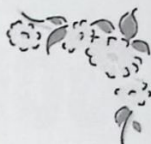
Den välrotade blomsteraffären i Vasastan frösåddes redan 1912, Med gröna fingrar & spirande inspiration går vi nu in i det nya seklet. Välkommen till oss på hörnet av Aschebergsg & Engelbrektsgatan, Instagram: la fleuriste eller www.lafleuriste.se Tel 031 711 2082

La Fleuriste

ART FLORAL DEPUIS 1912

Vi möts

Lördag 21 och Söndag 22 mars

Släktforskningens dagar på Stadsbiblioteket.

Årets tema; Norden.

Se hela programmet på hemsidan och
längre fram i detta nummer.

Lördag 9 maj

Vårutfärd till Huskvarna med bl. a. besök på fabriksmuseet.

Museet som har funnits sedan 1993 har en mängd

spännande föremål, utöver symaskiner och

motorcyklar finns här även olika handeldvapen

Detaljerat program kommer

Anmälan per e-post g.r.s@telia.com,

telefon 031-13 12 26

(ring minst 8 signaler) eller på lista i föreningslokalen.

Återbud anmäls snarast.

Kom i god tid eftersom föreningslokalen måste läsas
innan mötet kan börja i samlingslokalen.

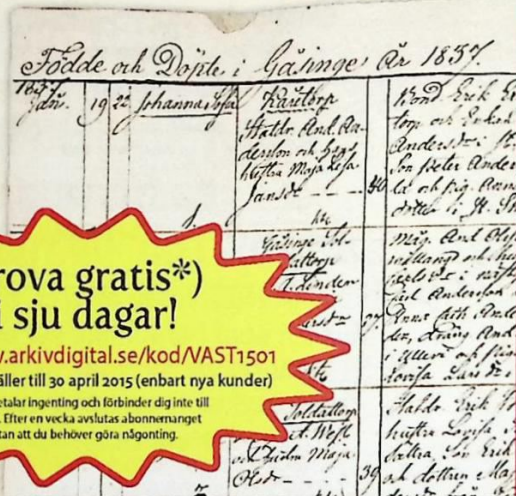
Välkomna!

Gör det lätt för dig – välj ArkivDigital

1105130121014-1101

Det är ibland svårt att läsa gamla kyrkböcker på internet. Inte bara prästernas handstilar ställer till problem utan också bildernas kvalitet. De flesta som erbjuder kyrkböcker på internet ger dig digitala kopior av gamla mikrofilmer som fotograferades för ett halvsekel sedan. ArkivDigital har valt en annan väg. Vi har nyfotograferat alla Sveriges kyrkböcker i färg med moderna digitalkameror. Därför kan vi erbjuda en oslagbar bildkvalitet. Det gör släktforskningen mycket lättare. Och roligare!

Prova gratis*)
i sju dagar!

Gå till www.arkivdigital.se/kod/VAST1501
Erbjudandet gäller till 30 april 2015 (enbart nya kunder)

*) Du betalar ingenting och förbinder dig inte till något. Efter en vecka avslutas abonnemangret utan att du behöver göra någonting.

www.arkivdigital.se

ArkivDigital
Din nyckel till historisk kunskap

ArkivDigital digitaliserar historiskt källmaterial med nyaste teknik och tillhandahåller bilderna via internet åt historiker, släkt- och hembyggsforskare och andra intresserade. Bolaget startade 2005 och har ca 35 anställda och 370 aktieägare.

Från Grannföreningarna

DIS-Väst har under våren ett spännande vårmöte där det kommer att handla om valloner. Föreningen Vallonättingar kommer på besök den 25 april. Lokal är i skrivande stund inte bestämd. För mer information se <http://dis-vast.o.se/wordpress/>

*För ett Vackrare Hem ,
besök
vårt Konstgalleri*

GALLERI SCANDINAVIA

*Galleri Scandinavia, Berzeligatan 14, Göteborg
Tel. 031 - 16 93 01*

Familjen Lindblom

**Släktforskarkryssning -
en koncentrerad historia ombord.**

I slutet av april kommer en samling släktforskare att resa till Finland fram och tillbaka från Stockholm. Det är föreningen DIS-Filbyter i Linköping som står för arrangemanget och de har fått ihop både utställare och en intressant skara föreläsare. Erland Ringborg, vår nye förbundsordförande, Björn Johansson, som gett ut den nya boken om gamla kartor och Peter Sjölund, känd för sina insikter om med DNA. Dessutom ska Christoffer O'Regan föreläsa samt Elisabeth Renström som är redaktör för radioprogrammet Släktband, med flera. Det blir ett dygn på sjön för den som vill vistas i spännande forskarmiljö, det blir mat, umgänge och förhoppningsvis en del goda tips att ta med sig i land. Idén låter spännande och skulle med säkerhet kunna arrangeras även väster ut från Sverige. Är du medlem i vår förening och skall med på Finlands-resan så hör av dig till styrelsen, vi vill veta hur det hela avlöpte. Kanske något att ta efter?

Redaktionen

Den amerikanska drömmen blev en mardröm

Det var inte alltid så lätt "over there" Många av dem som emigrerade hade det tufft. I en artikel som publicerades i Dagens Nyheter den 19 oktober 2014 av Ola Larsmo visar på hur livet kunde gestalta sig.

För drygt ett år sedan skrev Ola Larsmo om de misslyckade svenskarna i den amerikanska slummen Swede Hollow. Under några sommarveckor har Larsmo nu, på plats i USA, följt utvandrarerna och sin släkting Carl Anell i spåren.

En sensommardag går jag genom Vårbergs centrum i södra Stockholm. Som på så många andra torg i förorter och småstäder finns där också de sysslolösa och, som man sade förr, utslagna. På torget i Vårberg står en mycket berusad man och pratar högt till den som vill lyssna, och de är inte många. Han ropar efter oss: I come from Asmara! Han har rest långt, och slutet på resan blev inte bra. Men hans ord skär in i en annan berättelse som jag burit med mig hela året. Om en av de 20 tusen svenskar som emigrerade 1909 Innan han ger sig av till USA går han till fotograf Frida Welins ateljé i Kumla för att ta en sista bild till familjen. På fotot, som finns bland andra sepiableknade bilder i min mors familjealbum, ser man en allvarlig ung man med keps och en käpp som han knappast behöver. Han odlar en försiktig mustasch och mössan har han förmodligen på för att dölja den tidiga tunnhårighet som går bland män i släkten. Han heter Carl Emanuel Anell

från Asker, Närke, han är tjugo år gammal och yngste bror till min morfar David. Varför han gav sig av är en oklar historia i släkten, det har något att göra med att ha varit offentligt berusad och ha slängt sten i en brunn i byn hemma. Han är en av ungefär 20 tusen som lämnar Sverige det året, i den sista våg av unga svenskar som emigrerar före första världskriget – en våg som 1907 fått en skräckslagen regering att tillsätta sin stora Emigrantutredning. Men denna sista störtflod av människor har ganska litet gemensamt med de Karl Oskar och Kristina som vi annars brukar ta till som representanter för den svenska utvandringen; de är inte så mycket småbrukare som arbetarklass, och de hamnar som regel i staden snarare än på landet, många av dem i Chicago. Och i Seattle. Det är hos dessa människor vi idag lättast skulle känna igen samtidens migrantströmmar – de miljoner som ger sig av för att de inte har någon framtid där de fötts och som förs långt bort av den globala ekonomins virvelströmmar. Som flera historiker jag talar med denna sommar säger är det också dem vi närmast aktivt glömt bort – de som inte har någon framgång att berätta om, ingen uppbygglig berättelse om två tomma händer. De faller ur historien för att vi inte vill se dem. För att vi riskerar att känna igen något hos oss själva vi inte vill kännas vid – eller se i andra. Strax före nyåret 1908 tar han tåget till Köpenhamn för vidare befordran till Liverpool, där han går ombord på Cunardrederiets emigrantfartyg Campania på billigast möjliga biljett, i så

kallad "Steerage"-klass. Den 9 januari 1909 står han i kön en trappa upp i Emigrantslussen på Ellis Island – en stor, ekande sal med blankt rött stengolv där nästan alla svenskar har någon släkting som passerat. Tjänstemannen som tar emot honom är slarvig: i dokumenten har han förvandlats till en "Carl Anclé" från den okända orten "Kuvila, Sweden". Han är förmodligen en idealisk immigrant: han är ung och frisk och har femtio dollar med sig, liksom en adress till en bekant i Seattle på västkusten där han avser att söka arbete i skogsindustrin. Allt ser ganska ljusst ut. Nio år senare kommer han att försvinna utom synhåll för alltid, rakt in i den amerikanska historien.

I hamnen i Ballard, Seattle, står en märklig ståt av en viking. Den ska föreställa islänningen Leif Erikson, som bevisligen aldrig satte sin fot på denna sida av kontinenten, men väl på Newfoundland, och sockeln bär inskriptionen "We followed in his wake". Runt mr Erikson står en skeppssättning av "runstenar" – med namn på ett stort antal svenska och norska emigranter som sökt sig till Seattle. Ballard var under några år vid förra seklets början en övervägande nordisk stad. Och detta med vikingen är inte så långsökt som man skulle kunna tro. Som historikern Dag Blanck skriver i en essä spelade vikingen en roll när svenskar och andra nordbor vid förra sekelskiftet skulle accepteras in bland de "anglo-saxare" som alltmer framhölls som själva normen i USA. Leif Erikson var inte bara en tidig Amerika-besökare, utan blev också symbol för europeisk historia och vithet i rasbiologisk mening. "Vikingen" blev på sätt och vis en biljett

in i WASP-världen och kunde användas för att definiera svenskar från andra invandrar-grupper, som irländare och italienare. När Carl Emanuel anländer bor det redan 20 tusen skandinaver i Seattle, varav hälften svenskar – ungefär tio procent av stadens befolkning. En del arbetar i fiskenäringen, men många har likt Carl sökt sig dit just för att finna arbete i den exploderande skogsnäringen. Han skriver hem från skoghuggarlägret i Eagle Gorge, i augusti 1909:

Kära bror David!

Tack för ditt kärkomna bref. Roligt att höra att du och din familj äro friska... Det var nog en hård tid till en början, för det fanns inga svenskar här, men nu går det bra. Jag tycker bättre om det här arbetet också. Till början fick jag använda yxan och sågen, men nu är jag med och släpar fram timret. Allting går med maskin så man behöfver ej arbeta så hårdt. Jag har nu 2,75 om dagen. Här finns troligen det största timret i världen. Stockar på nio à tio fot i diameter är ej ovanliga... jag kan nog läsa litet engelska men det går rätt knaggligt ännu... kanhända jag sänder hem några penningar snart ifall du vill placera dem åt mig. Jag har litet på en bok i American-Scandinavian bank, men som jag tänker jag kommer väl tillbaka till Sverige någon gång så jag kan ju sända hem om jag får något öfver.

Just skogsindustrin, där så många av de svenska invandrarna till Seattle hamnade åren före och under första världskriget, är väl dokumenterad tack vare bröderna Darius och Clark Kinsey, dokumentärfotografer som ägnade sina liv åt att fånga livet ute i skogshuggarlägren. Jag ägnar några timmar åt att gå igenom tusentals fotografier av män – nästan uteslutande män, kvinnor dyker upp som kökspersonal eller besökare – omgivna av enorma träd, spruce-gran, sequoia och redwood, sittande på tåglastar eller ombord på märkliga ångdrivna traktorer mitt ute i vildmarken. Livet ute i lägren är mycket hierarkiskt. Alla vet sin plats i ordningen. Carl Emanuel får arbetsbeteckningen "swamper" vilket uppenbarligen var ganska långt ned; en "swamper" arbetade med att röja väg för skogsindustrins olika fordon, från ånglokomobiler till bensindrivna truckar. Vi kör runt i trakten under vulkanen Mount Rainier och försöker hitta några av de platser där Carl i sina brev angett att hans arbetat. Av de olika skogshuggarlägren finns inga spår alls: skogen har tagit tillbaka alla kalhyggen och vägarna slutar i ingenstans och lövsly. Eagle Gorge ligger idag under vatten och vägen dit är spärrad av en bastant och bevakad vägbom. Vore det inte för bröderna Kinseys fotografier skulle vi inte kunna föreställa oss livet i vad som var en emigranttät och livaktig industrisektor.

Till sist tycker jag mig finna honom, Carl Emanuel, i ett skadat och utfränt fotografi, sittande längst upp på en enorm timmerstock. Han är iallafall lik sitt ungdomsporträtt och andra bilder av min

morfar, hans bror, som ung. I så fall är det den sista bilden av honom. Förmodligen inbillar jag mig.

Seattle den 29/8 1910

Käre bror David,

Tack för ditt brev som jag mottog för en tid sedan. Sänder härmed fullmakter som du sände formulär till. Jag är i staden nu för skogen brinner nästan öfverallt så jag får kanske försöka få tag på något annat arbete för en tid. När jag kommer ned till Cuba skall jag skriva och tala om antingen jag gör någon landaffär eller ej. Jag kanske ej behöfver alla pängarne vi får väl se. Vi komma antagligen att resa i Oct. Har ej något vidare att skriva om denna gång.

Carl, med tvåhundra dollar på banken, har tydligen låtit sig lockas med i det idag rätt okända svenska koloniprojektet på Kuba – något som ska visa sig vara hans livs största misstag. Men uppenbarligen tar han nu ut sina pengar, kanske såväl de han har på Scandinavian-American bank i Seattle som de hans bror David förvaltat åt honom. Han drömmer om en egen bit land och är på väg till den svenska kolonin i Palmarito, Bayate, nära den plats som idag är militärbasen Guantanamo. Efter det spansk-amerikanska kriget 1898 var det en utbredd uppfattning att Kuba snart skulle inkorporeras i USA. Det trodde också läkaren Alfred Lind i Minneapolis, som startade en "svensk-luthersk" koloni i Palmarito-Bayate, dit Svensk-amerikaner skulle kunna flytta, dels för att visa sin dristighet – hans åsikter om kubaner framstår idag som rätt upp och

ned rasistiska – men också för hälsans skull. Under några år råder en mild "Kuba-feber" bland svenskamerikaner, uppenbarligen även i Seattle. Och Carl bestämmer sig för att pröva lyckan. Tanken är att arbeta på sockerbruket och kanske köpa en egen bit jord. Det hela går förstås åt helvete. Som mest bor några hundra svenskar i Bayate, men kolonin får allt större problem med såväl en usel ekonomi – sockerrörsodlingen går inte alls som man tänkt sig – som med politiken. Småningom hamnar man mellan upproriska lantarbetare och den korrupta Menocal-regimen, som backades upp av USA, och det hela leder till våldsamheter. Två svenskar blir skjutna, och runt 1914 har de flesta gett upp. Men då har Carl för länge sedan förstått att han gjort ett misstag och rest därifrån.

Palmarito 10/3 1911

Käre bror David,

Tack för dina sista båda bref och för pengarne som jag erhöill i det sista och för alla besvär du har haft... istället för att plantera sockerrör har jag betaldt alltsammans på landet eftersom jag ju ändå går härifrån för en tid. Jag arbetar fortf. på sockerbruket. Du frågar hur klimatet är: det är ungefär så varmt om vintern här som i juli månad i Sv...Ser af dina bref att flera framstående personer i S. ha med döden afslutat sin kamp på livets trasiga bastmatta... När jag kommer öfver till staterna skall jag sända min adr. Jag reser nog i början af nästa månad. Särskildt kvitto på pengarna medf. Får nu sluta för denna gång. Carl.

Raden om "livets trasiga bastmatta" antyder vilken sinnesstämning Cubamisslyckandet försatt honom i.

Det är det sista bevarade brevet till Sverige.

Han återvänder till Seattle och arbetar åter i skogen. I de amerikanska folkräkningarna, som genomförs vart tionde år, står han listad som "logger" och adresserna är alltid enkla pensionat eller "boarding-houses" nere i Seattles hamnkvarter. Tydligt korresponderar han ännu med sin bror David, nu lanthandlare i Sköllersta utanför Örebro, även om breven inte finns kvar; för David vet att Carl blir inkallad i US Marines när USA ger sig in i Första världskriget.

Hans inskrivning sker i februari 1918. Han skriver sitt yrke som "lager", vilket tyder på att hans engelska ännu var ganska knackig. Nationalitet anges som "alien" och på frågan om familj har han angett "no one to support". Han hamnar i Spruce Squadrons 119:e kompani. Och hörs sedan aldrig mer av. Det är här släkten i Sverige slutgiltigt tappar spåren efter honom.

Efter kriget skriver min morfar David, med hjälp av stinsen i byn som kan litet engelska, till Marinkåren för att höra vad som hänt hans bror. Möjligen är han död. Svaret kommer efter ett par veckor, och stinsen lär ha skrattat när han läste upp det: "om mr Anell bara vill vara vänlig att komma ihåg att ange sin brors namn nästa gång han skriver ska vi hjälpa honom att ta reda på vad som hänt." David, som var en stolt för att inte säga prestigefull person, hämtade sig inte efter den fadäsen. Han skrev aldrig tillbaka. Släkthistorien blev att Carl stupat i kriget, okänt var.

Men US Marines arkiv säger något annat. Private Carl Emanuel Anell, som nu är trettio år gammal och nybliven amerikansk medborgare, blir "honorably discharged" i januari 1919, utan att ha deltagit i strid. Istället har han som de andra i "Spruce Squadron" ägnat sig åt det de flesta redan kunde: hitta prima granvirke i Washingtons skogar. USA har börjat bygga upp sitt flygvapen – och den tidens dubbeldäckare fordrade lätt men hårt granvirke. Spruce Squadrons arbete med att finna rätt trä för flygplansvingar i skogarna dokumenteras åter av den trogne fotografen Darius Kinsey. På bilderna ser man nu män i kortbyxor och vidbrättade scouthattar som poserar framför jätteträd, långt från slagfälten i Frankrike.

Carl tar efter kriget upp ungefär samma liv som innan: enkla ungarshotell, jobb i skogen. Som han skrev hem till sin bror nio år tidigare, i februari 1910: "Första tiden när man kommer öfver tänker man alltid på hur man skall kunna skrapa ihop

litet och resa hem igen men småningom börjar man känna sig hemma här och längtar ej hem. För en arbetare är [det] ju bättre här än hemma". Men han hör aldrig av sig mer. Och sedan händer något katastrofalt.

Den bank där han angett att han haft de sparpengar som nu kunde finnas kvar efter Cuba-äventyret, Scandinavian-American Bank, går omkull i en stor skandal 1921 – en konkurs som förebådar den stora börskraschen åtta år senare. De lokala tidningarna hoppas att småspararna ska kunna hållas skadeslösa genom den statliga bankgarantin. Något som inte lyckas efter den "svarta tisdagen" på Wall Street i oktober 1929, när botten går ur USAs och världens ekonomi. Seattle drabbas hårt av depressionen.

Stora grupper av arbetslösa och snart även hemlösa börjar bygga skjulstäder, som döps till "Hoovervilles" efter den sittande presidenten Herbert Hoover. Just i Seattle byggs flera kåkstäder, varav den största vid trettioalets början rymmer tusen invånare – tills polisen bränner ned den. De arbetslösa startar sin egen tidning, "The Unemployed citizen" och sin egen organisation, "The Unemployed Citizens League". Det följer strejker och konfrontationer mellan arbetslösa och polis.

Och depressionen slog särskilt hårt mot skogsindustrin – där ungefär femtio procent blev arbetslösa och drastiska lönesänkningar genomdrevs, trots att fackföreningarna var ovanligt starka i den delen av USA. Den mest omfattande

I tidningen Seattle Daily Times finns följande notis, införd dagen före julafton 1930:

Man räddad efter andra självmord
Närhelst Carl Anell försöker ta livet av sig är det alltid någon som känner lukten av gas. Han är idag åter tillbaka på City Hospital efter sitt andra misslyckade självmord i år. En rökdykaregrupp från Brandkåren kallades tidigt i morse till Anells rum på ett hotell på 518 Dearborn street, då innehavaren kände lukten av gas komma från hans rum och när brandmännen bröt sig in fann de samme man vars liv de räddat i februari i år. Återigen fick de liv i honom och sände honom till sjukhus, där man kunde slå fast att han druckit innan han slog på gasen. Han kommer att bli återställd.

"...whenever Carl Anell tries suicide someone smells the gas." Det var inte det enda självmordsförsöket på Seattles "flop-houses" det året. Hotellet är rivet, precis som alla hans övriga adresser under de här åren, inte sällan ersatta av parkeringsplatser.

När Franklin D Roosevelt 1932 tagit hem valsegern över den Herbert Hoover som skylldes för mycket av följderna av finanskraschen följde FDRs berömda hundra dagar. I en strid ström av "executive orders" bildade han och hans rådgivare, inte minst den radikale Harry Hopkins, mer än hundra olika byråer som skulle skapa arbetstillfällen.

var Works Progress Administration (WPA) som grundades 1934 och kom att anställa inte mindre än tre miljoner arbetslösa, oftast män utan utbildning, för att bygga broar och vägar och anlägga parker. I Seattle finns ett hundratal olika anläggningar som bär den bekanta plaketten med örnen som talar om att detta var ett WPA-projekt – störst av dem den stora Coulee-dammen, som ännu bidrar med vattenkraft till stora delar av regionen.

Det är här Carl hittar sina sista arbetsplatser, under de år som återstår av hans liv, i Roosevelts New Deal. Men något fotfäste får han aldrig mer. Kanske är han med och bygger dammen, eller vägarna, eller broarna – i dödsattesten anges WPA som hans sista arbetsgivare. Hans händer är verkligen bland de som bygger Amerika.

Den 14 december 1940 kallas poliskonstapel Ghiglione till ett flop-house i södra Seattle, inte långt från det hotell där Carl försökt ta livet av sig för tio år sedan. Som det sedan står i rättsläkarens rapport:

Polisen angav att det låg en död man på adressen ovan. Undersökningen gav vid handen att den döde omgavs av sju tomma whiskey- och vinflaskor och grannarna angav att den avlidne varit berusad hela den senaste veckan. Han avled uppenbarligen av naturliga skäl.

Gale Wilson, Deputy Coroner.

Kroppen förs till Harborview Hospital – ironiskt nog till samma hus som blir Amazon.coms första högkvarter många år senare. Han kremeras och askan sprids på kyrkogården Mount Olivet. I dödsattesten anges orsaken som ”kronisk alkoholism” och hans yrke som ”junk picker”. De får hans mors flicknamn rätt: Hanna. Och hans ålder bestäms till 52 år, 9 månader och 26 dagar. Själva får jag dödsattesten i handen sjuttiofyra år senare. Den stämplade kopian kostar 20 dollar. Alla spår av honom är bokstavligen uttraderade. Skogshyggena har vuxit igen. De enkla ungarshotellen är rivna. Han själv kremerad och askan utspridd för vinden. Han och hur många andra – då som nu? Dagarna i Seattle går mot sitt slut och vi återvänder en sista gång till Leif Eriksons staty i Ballards hamn. Omkring honom på ”runstenarna” hundratals namn på okända emigranter från Norge, Sverige och Finland som alla fann nya hem i Seattle. Och, får vi veta på Nordic Heritage Museum – det ska resas en sista sten. Det finns plats kvar för några namn till. Så vi betalar avgiften och fyller i raden: Carl Emanuel Anell, Immigrated from Asker, Sweden in 1909. Som det står på bården kring Leif Erikson själv: ”To honor the courage and choices of those who left their homes and families and came to America in search of freedom, opportunity and a future.”

Ola Larsmo

Missa inte att läsa ”Välkommen till Swede Hollow: en svensk slum” som Ola Larsmo skrev efter att ha besökt en plats som bär på en annan historia än Karl Oskars och Kristinas. Texten publicerades 15/8 2013, och finns på DN.se

Förbud mot hundar i kyrkan och mot midsommarlek i Varola pastorat

Får man ta med sin hund in i kyrkan? Detta är en fråga som diskuteras då och då, t ex i Helsingsborgs Dagblad 1/4 2012. Biskopen i Lunds stift Antje Jackelén, som året därpå utsågs till Sveriges första kvinnliga ärkebiskop, öppnade i tidningen "dörren på glänt" för mattars och hussars älsklingar. Hon föreföll dock väl medveten om olägenheterna för pälsallergiker och bekymren med störande skall. Problemet är emellertid gammalt. Man stöter på det här och var i dokument från äldre tider, bl a i sockenstämmoprotokoll. Det från västgötasocknen Varola mellan Skövde och Hjo 30/4 1794 kan läsas som ett typexempel:

"Förklarades mycket mißnöge öfwer den osed, at löshundar skola följa kyrkofolket till kyrkan, hwilka med sitt skälände altid förordsaka oro för de församlade. Därföre som allmänna Lagen förbiuder at hafwa sådanne gående, så beslutades, at de hådan efter skola åtminstone alla Sön=och Högtidsdagar, då Gudstienst förrättas upbindas, wid ägarens hus, och i annat fall ägaren till kreaturet plikta 16sk^k till Fattig=cassan hwarje gång hans hund träffas i kyrkan. Denna lag tager sin början ifrån den tid, som detta *Protocoll* blifwer offentliget af Predik-stolen upläsit. Sluteligen, som ingen ting widare denna gång förekom, at afgöras slutades under endrägtigt förtroende med upmuntran till all Christelig dygd denna

Socken=Stämman ...

Jonas Bilmark

Pastor Walorens.

*Anders Nilsson i Hallum, Jonas Svensson
i Lanna ...".*

Till detta bör läggas, att lektorssonen Jonas Bilmark (1739-1812) tillträdde som kyrkoherde i Varola pastorat 1781. "Han var en driftig och ordentlig man, hade goda kunskaper och ypperliga predikogåfvor", säger Warholm i sitt herdaminne. Att han dessutom försökte stävja ungdomens nöjeslystnad, framgår av ett av hans sockenstämmoprotokoll redan året efter det han kommit till pastoratet, till vilket bl a även Vårsås hörde:

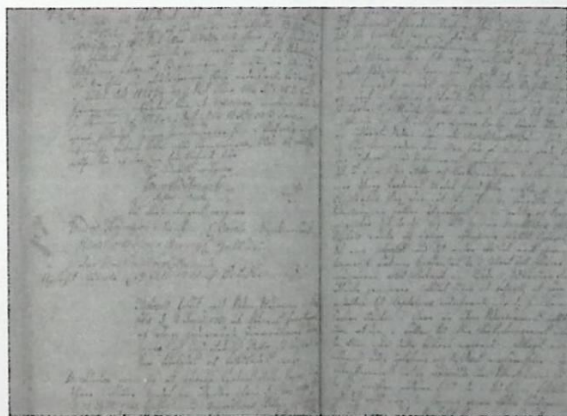
"Då ingen annan förargelse i Soknen kunde angifwas, nämdes här en wederstyggelig osed, hwilken alla midsommars aftnar på mötesplanen, som ligger på Lilla Wårsåhs Skogs trakt, anställas af ungt folk både inom och utom Soknes i det de hafwa hwarjehanda lekar hela natten öfwer hwarigenom de den följande dagen äro intet allenastoskickelige till Gudstienstens

bewistande, utan ofta kunna falla i hwarje-handa synder. At förekomma sådant blef afgordt, at hwilken hus Fader eller Matmoder tillåter barn eller tienstehion widare detta stället få besöka skall till kyrkan böta 16 sk^l Specie. Men om tienstefolk emot sine Husbönders kundskap och bifall löpa dit, skall böterne af deras löningar afdragas och kyrkan tillställas."

Men att någon piga eller dräng fick löneavdrag efter att ha firat midsommar i skogsdungen vid Lilla Vårsås är föga troligt men återstår att undersöka bl a i församlingens kyrkoräkenskaper.

Den som vill veta mer om överhetens och prästerskapets mestadels fruktlösa försök att under tidigare århundraden sätta stopp för ungdomens dans och lekar, rekommenderas emellertid läsning av "Dokumentet" 2004:nr 2, en miniatypp i Göteborgs landsarkiv med titeln "De förargelseväckande "lekstugorna".

P Räf

Varola KI:1 (1755-1828)
Bild 231 / sid 455
från Arkiv Digital

Namn i Sverige

Artikeln av Ingela Martenius fortsätter

Soldater

I indelningsverket – som var det som huvudsakligen försörjde den svenska krigsmakten från Gustav II Adolfs dagar fram till 1901 värnpliktsarmén tog över – införde man bruket att varje soldat skulle ha ett efternamn. Detta var rent praktiskt: man kunde inte ropa efter "Anders Persson" och tjugotvå man ställde sig upp. Eftersom det var ett rent praktiskt skäl till efternamnet var också efternamnet praktiskt. Ett soldatnamn var gärna kort och ofta krigiskt – Spets, Lans etc. Många andra varianter förekom dock också, vissa regementen tyckte t.ex. om blomnamn, så därifrån kommer namn som Lilja, Ros osv. Egenskaper som Lång, Modig, Fast var också vanliga som namn och vissa använde vad man kan beteckna som borgerliga namn, Bergendal, Krusman, Nyman etc.

Även om soldaten redan hade ett familjenamn när han tog värvning, tilldelades han nästan alltid ett nytt namn, soldatnamnet. Detta var naturligtvis för att det var enklare för alla parter att använda det invanda namnet som egentligen inte avsåg en individ utan en befattning. Patronymikon användes aldrig.

Faktum är att det inte sällan är ganska svårt att finna en soldats fadersnamn, vilket kan försvåra att med säkerhet identifiera honom. Man skall dock hålla två saker i minnet: *Samma namn förekom inte två gånger i samma kompani.*

Det var ju för att undvika "Anders Persson-effekten" som man införde namnen, alltså såg man till att ha 150 olika namn (antalet man i ett kompani). Samma namn förekommer dock i nästa kompani som tillhör samma regemente (varje regemente hade åtta kompanier) – samma namn behöver alltså *inte* betyda att man har två bröder som tjänstgör i olika kompanier i samma regemente (troligast är att de i sådana fall tjänstgör – under olika namn – i samma kompani). *Namnet var inte personligt.* Namnet tillhörde soldatnumret, liksom torpet gjorde. Flyttade man till ett annat torp, så bytte man soldatnummer och därmed namn. I *undantagsfall* kunde man i sådana här situationer få behålla "sitt" namn.

Detta betyder också att om Petter Flinta efter ett tag benämns Anders Flinta, så är det inte så att Petter bytt förnamn och inte heller att hans son efterträtt honom – det är helt enkelt en ny soldat på torpet (som naturligtvis *kan* vara son till den gamle soldaten, men det var inte särskilt vanligt). Det betyder också att föreställningen att kaptenen delade ut namnen efter egenskaper inte heller är särskilt trolig – fast visst förekom det. Liksom att det förekom att man helt enkelt inte tyckte om ett visst namn och därför fick lov att byta det. Barn och hustrur till soldaterna tog *inte* soldatens efternamn – det var ju mera en yrkesbeteckning – och efternamnet "lämnades tillbaka" när soldaten tog avsked. Om soldaten tagit ett hedersamt avsked fortsatte man dock oftast att kalla honom för hans sista efternamn, som en

sorts hedersbevisning för trogen tjänst, men det ärvdes inte av barnen.

De soldatnamn folk har idag härrör istället oftast från när indelningsverket lades ner och de sista decennierna innan dess. Det var ju så lämpligt alldeles samtidigt med att den nya släktnamnshöjningen kom, så då passade man på att behålla sitt soldatnamn (vilket man förmodligen gärna gjorde eftersom det visade att man var "riktig" soldat och inte nå'n värnpliktig amatör). Soldatnamnet räknades nämligen inte som "egenartat" så det var fritt att anta.

Kvinnor

Kvinnor i Sverige tog i princip inte mannens efternamn före 1800-talet, och under 1800-talet bara i mindre omfattning.

Om både man och kvinna bara hade patronymikon så bytte hon självklart inte patronymikon för att hon gifte sig, hon fick ju inte en annan far för det.

Om både mannen och kvinnan hade familjenamn, så behöll kvinnan sitt namn. Undersök gärna en gammal landsortskyrka i en trakt med adliga familjer; de har ofta minnestavlor uppsatta i kyrkan – och kvinnorna står alltid med sitt eget familjenamn.

Det fanns dock borgarfamiljer, särskilt sådana med utländska förbindelser/anor, där kvinnorna använde sina mäns efternamn socialt redan på 1600-talet (lagligt hade de dock sitt eget namn kvar).

Ett typiskt soldattorp, foto Kjell Croné

Om mannen hade ett familjenamn och kvinnan inte hade ett, kunde kvinnan anta mannens namn – men detta blev inte vanligt förrän mot slutet av 1700-talet och då först i städerna varifrån det sakta spred sig ut på landsbygden.

Om kvinnan hade ett familjenamn och mannen inte hade ett, så fortsatte kvinnan att använda sitt familjenamn. Under de första decennierna av 1800-talet kan man se att kvinnor i adels-, präste- och borgarståndet mera allmänt börjar bruka mannens namn och det var socialt accepterat från 1850-talet (däremot var det inte accepterat i kyrkoböckerna, dvs. det lagliga namnet).

I samband med att patronymikon i städerna i allt större utsträckning användes som efternamn (1860-70-talen, jfr ovan) började också kvinnorna att kallas för mannens efternamn.

Ett problem med gamla tiders hustrurs efternamn är att många som idag skriver om historiska kvinnor *tror* att de antog männens efternamn när de gifte sig, och därför skriver om dem med mannens

Ett för oss märkligt bruk var att *änkor* kallades för mannens namn. Orsaken var att de omyndiga hustrurna som änkor automatiskt blev myndiga när mannen dog, men inte på egna meriter; de ansågs istället "ärva" mannens myndighet och det var hans myndighet de utövade och för att visa det användes den döde mannens namn om kvinnan. Den praxis som börjat på 1800-talet var med Äktenskapsbalken 1920 klar – en gift kvinna *måste* ta sin mans efternamn. Först med 1963 års Namnlag fick kvinnor rätt att behålla sitt eget efternamn och också göra dubbelnamn med mannens efternamn; det var dock en ganska stor administrativ process och det var inte så många som utnyttjade möjligheten. Med 1982 års namnlag blev det dock enkelt för kvinnan att behålla sitt namn efter att hon gift sig – och många väljer att göra så; det är ju faktiskt en relativt ny sed för svenskor att anta mannens efternamn!

Barn

Barn under 15 år (dvs. innan konfirmationen) ansågs inte vara "egna" personer. De var "en del" av sin far – även om han dött – och skrevs så i alla sammanhang: "*Britta, Per Andersson och dess hustru Anna Eriksdotters dotter, född 12 december*" eller "*Anders, Per Anderssons änka Anna Eriksdotters son, död i rödsot vid 13 års ålder*". Barn anges följaktligen oftast utan efternamn. Vanligen är detta inte ett problem: om fadern inte hade ett familjenamn får barnen hans patronymikon som vuxna; om fadern har ett familjenamn använder barnen det som vuxna. Det finns emellertid två problem: barn, specifikt söner, som gör en klassresa nedåt samt

illegitima barn. Som visats ovan var ett familjenamn mer eller mindre förbehållet folk som inte tillhörde bondeståndet. Om en son till t.ex. en präst av något skäl blev en vanlig bonde använde han inte längre sitt familjenamn.

Om en bonde använde ett borgerligt eller t.o.m. en smeds namn riskerade han sociala obehagligheter. Om emellertid den här mannens son – eller t.o.m. sonson – åter klättrade upp på den sociala skalan och nådde en position som motiverade ett familjenamn, så var det gamla namnet inte glömt och användes igen – efter kanske 50 eller 75 år.

Det här är ibland ursprunget till familjenamn som "plötsligt" antas av utvandrare. Döttrar som "gifte ner sig" fortsatte vanligen att använda sitt familjenamn (liksom om de gifte upp sig); jfr ovan. Illegitima barns efternamn är vanligen ett problem tills de är vuxna och ett efternamn anges i längderna. Om emellertid ett barn *inte* avsågs använda sin mors patronymikon eller efternamn, så noterades vanligen namnet tidigt; detta gäller särskilt efter mitten på 1800-talet när barnen mera formellt skrevs in i skolan och namnet togs från husförhörslängderna.

Utvandrare

Många utvandrare ändrade sina efternamn då de emigrerade. Detta var vanligen *inte* för att göra det enklare att uttala eller stava namnet i det nya landet. Istället såg många utvandrare emigrationen ungefär som en flytt till närmsta stad – och då var det ju naturligt att byta sitt patronymikon mot ett borgerligt namn. Ett annat skäl för bytet

var att patronymikon missförstods i Amerika: fyllde man i en blankett där faderns namn skulle uppges såg man ut att vara illegitim (ett gravt socialt handikapp, också i Amerika) eftersom man inte hade gemensamt efternamn. Det är därför inte ovanligt med utvandrare som använde sin fars patronymikon när de emigrerade eller ändrade till det kort efter ankomst.

Invandrare

Redan från tidig medeltid har Sverige haft många invandrare. De största och mest kända grupperna har varit tyska köpmän (Hansan) och vallonska smeder, men vi har under alla tider haft en stadig "småimport" av olika specialister och experter. I slutet på 1700-talet kom också judiska köpmän hit (Gustav III tillät judar att slå sig ner i några städer, innan dess fick de inte bo i Sverige). Gemensamt för alla dessa grupper var att de i sina hemländer redan hade familjenamn och dessa behöll de när de flyttade hit. Exempel på sådana här "gamla" invandrarnamn kan vara Allard, Tersmeden, de Geer (vallonnamn), Hamilton (skotsk militär, 1600-tal), Chalmers (skotsk köpman, 1700-tal), Fürstenberg (judiskt, 1800-tal).

Gårdsnamn I en del landsändar har bruket av *gårdsnamn* varit mycket vanligt. Detta kommer av att varken förnamn eller patronymikon var tillräckligt särskiljande. En socken kunde lätt ha ett tiotal personer med identiska namn. Detta var ju egentligen samma problem som försvarsmakten hade med sina soldater, "alla" hette "Anders Persson" (jfr ovan).

I civila sammanhang löste man det dock ofta genom att lägga till gårdsnamnet. Om vi säger att "Anders Persson" kom från gården "Pers" så kallades han Pers Anders Persson (eller ibland Anders Pers Persson). Gårdsnamnet omfattade alla på gården, även en man som övertog sin hustrus föräldrars gård - han fick lägga bort sitt gamla gårdsnamn och ta det nya, det kallades att han "tog särknamnet".

Användandet av gårdsnamn har varit vanligt också utomlands; ett närliggande exempel är Norge där det använts in i våra dagar.

På en del ställen i Sverige - allra främst i Dalarna - har man varit mycket ovillig att skiljas från sina gårdsnamn. Lagstiftaren tog dock ingen hänsyn till detta förrän 1982 då frågan togs upp inför den nya Namnlagen. Man bestämde då att gårdsnamn får användas under förutsättning att:

1. det används "invid" förnamnet; alltså är "Pers Anders Persson" och "Anders Pers Persson" båda godkända, men däremot inte "Anders Persson Pers". I det sistnämnda fallet räknas "Pers" som ett efternamn, inte ett gårdsnamn.

2. det finns en "verklig" anknytning till namnet och att namnet alltjämt är i faktiskt bruk (däremot behöver tydligen inte själva gården vara i bruk).

*What's in a name? That which we call a
rose*

By any other word would smell as sweet

*W. Shakespeare: Romeo and Juliet (Act
2, Scene 1)*

Hemligheterna under golvet i Mariestads domkyrka

Under golvet i vår domkyrka döljer sig ett stort antal gravar. I koret markeras de med stora stenhällar. Här känner vi till namnen på många av dem som fått sin sista vila. Den skaran kan nu utökas med ytterligare ett par välkända mariestadsbor.

Guldmeden Lars Månssons och sannolikt även fogden Bengt Nilssons gravar har lokaliserats. Enligt anteckningar i den äldsta kyrkoboken finns det dessutom gravar under mittgången, gravar som idag är nästan helt anonyma. Nyligen har man också gjort en viktig upptäckt: även kyrkbänkarna döljer gravkamrar.

Att få sitt sista vilorum inne i domkyrkan innebar både status och ära – och finast var det förstås att få sin grav under koret. Men äran tillkom bara dem som hade råd att betala. Fördelarna var ömsesidiga. När församlingen sålde gravplatser fick man pengar till verksamhet och till kyrkans underhåll.

Osunda ångor

Alla såg dock inte till äran. Prosten Peter Lampa, som dog 1786, valde att begravas på kyrkogården för att inte "*med osunda ångor besvära efterlevande*". Man kan nog anta att liklukten i kyrkan var rätt kännbar. 1728 gjordes en "*specifikation på gravarna inuti Mariestads Domkyrka*". Den redovisar namn på 15 gravar i koret, 17 namngivna och åtta oidentifierade gravar under "*stora gången*" och en i vapenhuset. Någon senare förteckning tycks inte finnas.

Därför har vi inga uppgifter om alla de gravar som tillkom senare under 1700-talet. Dessutom är kunskapen mycket begränsad när det gäller vilka som begravdes innan den förödande stadsbranden 1693.

Gravstenar smälte

Om branden kan man läsa i ett samtida protokoll att "*elden var så häftig att ... de flesta liken i gravarna förbrändes och gravstenarna försmälte av hettan*". När kyrkan brann pulveriserades många gravhällar. Däremot klarade sig kopparkistorna som fanns under koret. För identifiering av gravarna var restaureringen 1854 nästan lika förödande som branden. Då flyttades många gravhällar och placerades utan hänsyn till gravplatsen. Förödelsen i koret var dock inte så stor. Men nyligen konstaterades att minst en gravhäll ligger upp- och nedvänd med texten på undersidan. Redan 1786 fylldes dessutom en del gravrum i koret med sten. Fornforskarna och tecknarna Elias Brenner och Johan Peringskiöld har bidragit till kunskapen om de äldsta gravarna. Omkring 1670 tecknade Brenner av gravhällar tillhöriga Nils Posse till Säby och häradsfogden Bengt Nilsson. Några år senare avbildade Peringskiöld gravstenar över tre superintendenter.

Anonyma gravar

I koret kan flera gravar med säkerhet kopplas samman med namn på gravhällar och epitafier (minnestavlor). Däremot är det omöjligt att sätta namn

Enligt förteckningen från 1728 ligger där bland andra tullnären Mavilles, Petter Bahr junior och borgmästaren Jakob Larsson Bratt. Men var de ligger förblir okänt. Plötsligt har det också tillkommit nya anonyma gravar. I samband med ledningsdragning under kyrk-bänkarna har man upptäckt flera tidigare okända gravvalv.

Nyupptäckta gravkamrar

I samband med vårens fjärrvärme-installation i domkyrkan gjordes flera upptäckter. Kyrkbänkarna visade sig gömma valv, som inte tidigare finns dokumenterade. Genom fotograf-ering med en specialkamera kunde man konstatera att det rör sig om gravar. Domkyrkan har under första halvåret i år försetts med fjärrvärme. För att kunna dra fram värmerören var man tvungen att lyfta kyrkbänkarna. Dessutom togs de två främsta bänkraderna bort. Som ett led i kyrkans tillgänglighets-anpassning ersattes de av ett nytt kalkstensgolv med en anslutande ramp.

Jordgolv

Under kyrkbänkarna består golvet av sandblandad jord. När bänkarna närmast koret togs bort fann man tegelstenar på mindre än en decimeters djup. Det visade sig vara slagna tegelvalv, som antogs vara tak över gravrum. Med hjälp av en specialkamera (Ridgid Micro-explorer), som fördes ner genom små hål i tegelfogarna var det möjligt att fotografera inne i hålrummen. På så sätt kunde man se att det verkligen handlar om gravar.

Trärester och kopparkista

Nedanför koret, på den norra sidan av mittgången, upptäcktes minst en gravkammare. I den finns trärester, förmodligen från en raserad kista. Dessutom kunde man se en kista som antas vara av koppar, prydd med någon form av relief. Bildernas kvalitet är dock inte den allra bästa, beroende på svårigheten att få tillräckligt med ljus inne i kamrarna. Söder om mittgången finns också två gravkamrar och dessutom en vinklad gång. I den har sannolikt en trätrappa lett ner till gravarna. Kamrarna innehåller huvudsakligen rester av trä från kistor och kanske också från kiststativ.

Flera gravvalv

Fynden gjordes alltså längst fram i kyrkan, där de borttagna bänkarna stått. Men sannolikt döljer kyrkbänkarna många fler gravplatser. Utan någon egentlig granskning, upptäcktes tegelvalv också mitt emellan mittgången och dörrarna till södra ingången. Någon arkeologisk undersökning har inte genomförts, utan inmätning och dokumentation anses räcka. Gravvar under golven finns det förstås ganska gott om i våra kyrkor. Men visst skulle det ha varit intressant att få veta vilka mariestadsbor som fått sin sista vila i de nu upptäckta gravkamrarna.

Kyrkbyggarens återkomst?

Att häradsfogden Bengt Nilsson fått sin gravplats i Mariestads domkyrka är känt sedan tidigare. Fram till sin död 1604 var det han som hade ansvar för kyrkobygget. Hans gravsten finns faktiskt bevarad, men bara i form av en teckning från 1670-talet. Där ges en viss vägledning om gravens läge, men mer än så har man inte vetat. Ett nyfunnet dokument blir till hjälp i sökandet efter hans gravkammare. År 1604 dog den man som på hertig Karls uppdrag ansvarade för byggnationen av Mariestads domkyrka. Han var häradsfogde i Vadsbo och hans namn var Bengt Nilsson. I motsats till de flesta fogdar hade han vunnit hertigens förtroende.

Tidiga gravar

Vid Bengt Nilssons död hade den nya kyrkan tagits i bruk, men den var långtifrån färdigställd. Det skulle dröja till 1619 innan byggnationen var avslutad. Superintendenten Mattias Marci, som lagt grundstenen till kyrkan 1593, hade i oktober 1602 hållit sin första predikan där. Ett knappt år senare var han död i pesten. Han var förmodligen den förste som fick sin grav inne i den nya kyrkan – i koret eller möjligen i sakristian. Året därpå följdes han alltså av kyrkans byggherre Bengt Nilsson.

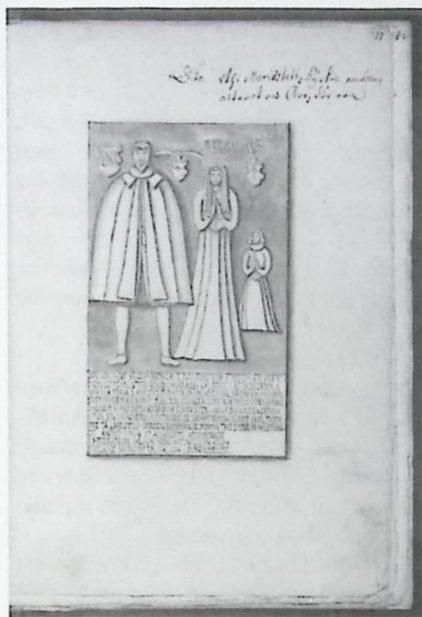
Värdefull teckning

Liksom superintendenten fick fogden sin grav i kyrkan. Vi vet till och med den ungefärliga platsen. Omkring 1670 ritade nämligen Elias Brenner av några gravstenar, bland dem Bengt Nilssons. Teckningarnas betydelse kan inte

överskattas. När kyrkan brann 1693 förvandlades gravhällarna till bränd kalk. Tack vare teckningen har motivet på Bengt Nilssons gravhäll bevarats till eftervärlden. Brenner gjorde dessutom en notering om att graven var belägen "*emellan altaret och kordörren*". Korskranket, som då skiljde kyrkan från koret, brann också upp. Förmodligen hade det – liksom sin efterföljare – två dörrar, placerade på var sin sida av koret.

"... Bengt Nilssons grav"

År 1715 överlät tre syskon Aurell en del av de gravar som tillhört deras "*salige käre fader*" till sin syster Anna Aurell och hennes man Johan Thiman. Syskonen upprättade var sina överlåtelsebrev. I breven beskriver de platsens läge. Den omfattade både ingången till de Aurellska gravarna och "*nergången till fordom krono-befallningsman Bengt Nilssons grav*". Brevet är också en indikation på att fogdens grav fanns kvar efter branden. Thimans gravhäll ligger idag över ett tomt "förum". I det fanns en gång trappan ner till Aurells och därmed också till Bengt Nilssons gravkammare. Från förrummet finns ingångar till två kamrar, en i öster och en i norr. Den östra innehåller tre kistor, en kopparkista i mitten och vid sidorna två delvis förmultnade träkistor. I den norra kammaren finns rester av flera träkistor. Uppgifterna är hämtade från en arkeologisk undersökning som gjordes 1958-59

."Dessa tre är säkerligen begravda i östra gravkammaren och förmodligen är anhöriga till dem begravda i den norra".

Det här tvärsäkra påståendet gör kyrkoherden Gustaf Carlsson i sin kyrkobeskrivning 1962. Den ovanligt påkostade kistan, barock-altaret och framför allt Brenners och Aurells beskrivningar anser jag tala för att det i stället handlar om Bengt Nilssons gravrum. Jag tror att det är kyrkans byggherre som har återvänt från glömskans värld. Men riktigt säker kan man inte vara.

"Salig hos Gud Bengt Nilsson ... lät denna kyrka göra" och "hans döda kropp och torra ben, vila sig under denna sten". Det kan man läsa på den gravsten som Brenner tecknade av omkring 1670. Han noterar också att graven är belägen "uti Mariestads kyrka emellan altaret och kordörren".

Foto: Kungliga Biblioteket

Kista med stort krucifix

Kopparkistan hade "utomordentligt graciösa former" och var "välgjord in i minsta detalj", skrev Mary Kihlbom i sin bok Om det gamla Mariestad. Locket pryddes av ett halvmeterlångt krucifix i koppar. I gravkammaren fanns dessutom rester av ett målat barock-altare av trä. Gravhällen över förrummet namnger Johan Thiman, hustrun Anna Aurell och dottern Karin

Under de borttagna kyrkbänkarna upptäcktes nyligen flera tegelvalv, som visade sig utgöra tak över gravkammare.

Foto: Bertil Johnson, Mariestads Församling

Ännu större Aurell-dominans i koret.

Stamfaderns grav funnen. Dom-kyrkans vackraste gravhäll finns ovanför korttrappan på den norra sidan. Under den vilar guldsmeden och borgmästaren Nils Larsson Aurell och hans hustru. Strax intill har tre av deras döttrar fått sina gravar. Nu kan ytterligare en generation läggas till. Det är en grav tillhörig Nils Larssons far, den framstående guldsmeden Lars Månsson, som har återfunnits. Den vänstra eller norra sidan av koret domineras helt av släkten Aurell. Det framgår av både gravhällar och epitafier. En gång i tiden var det ännu tydligare när släktens tre epitafier var samlade på den norra väggen.

Aurell som i guld

Den mäktigaste gravhällen i koret är täckt med skyddsglas. Den tillhör guldsmeden och borgmästaren i Mariestad Nils Larsson Aurell, som dog 1678. Själv kallade han sig dock aldrig Aurell – det var hans barn som antog namnet. Det påstås att de inspirerats av faderns yrke – AU är den kemiska beteckningen för guld. I tre andra gravkammare i närheten vilar hans döttrar:

Christina med två av sina tre makar,
Jonas Cederborg och Johan Medelin

Anna gift med Johan Thiman

Catharina gift med Sven Ingemarsson

Flera släktgravar

Graven bredvid Christina Aurell-Cederborg kan också räknas till släkten. Under den ligger prosten Anders Fägersten, verksam i Mariestad under åren 1722-37.

Han var son till Sven Ingemarsson i hans första gifte och var därmed styvson till Catharina Aurell. När Fägersten köpte gravplatsen 1730 hade den tidigare tillhört "*Lars Månsson, som gett ansenliga skänker till kyrkan, i synnerhet den stora silverasken varuti oblaterna förvaras*". Den uppgiften har nedtecknats av prästen Olof Sundholm på 1790-talet. Kanske Månssons grav var en av dem som "förbrändes"?

Lars Månsson var far till Nils Larsson och därmed stamfader till släkten Aurell. Lars var en mycket framstående guldsmed – kanske Mariestads främste hantverkare någonsin? Dessutom var han borgmästare, precis som sin son.

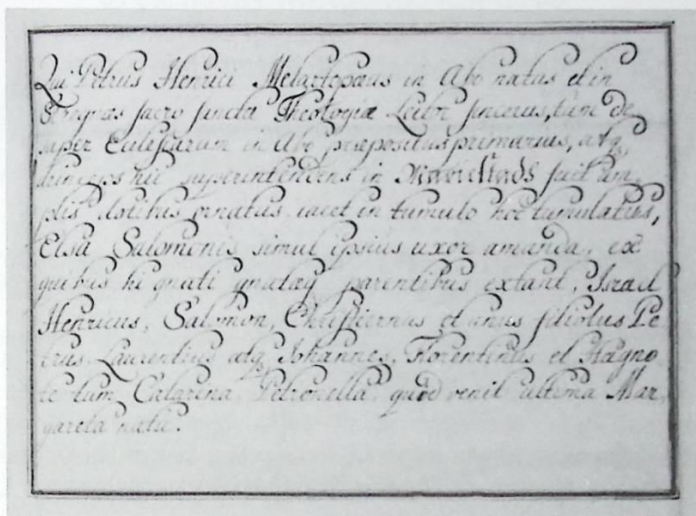
Tack vare Sundholms notering vet vi nu att även Lars Månsson fick sin grav i koret. Den finns precis där man kunde vänta sig – i direkt anslutning till barn och barnbarn, men närmare altaret.

Åke Möller

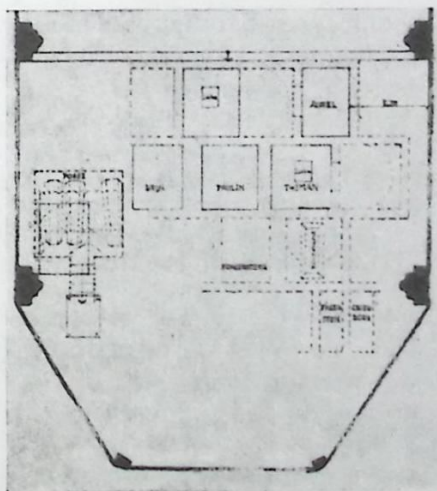
Flera av Lars Månssons förnämsta silverarbeten finns i Mariestad. Den här ättakantiga oblatasken skänkte han 1655 till kyrkan och den används fortfarande. På locket kan man läsa: "Till Guds namns ära har jag Lars Månson förärat denna oblatask till Mariestads Kyrka".

Foto: Åke Möller

Superintendenten i Mariestad Petrus Melartopaeus gravsten med text
 på latin. Stenen, som förstördes vid branden 1693, är avbildad av
 Johan Peringskiöld i hans Monumenta Sveo Gothorum, som förvaras
 på Kungliga Biblioteket.

Gravkarta över koret,
 upprättad i samband den
 arkeologiska undersökning
 som gjordes 1958-59.
 Nedanför (öster om) den
 Thimanska stenhällen finns
 den gravkammare som kan
 ha tillhört Bengt Nilsson.
 Under den ligger Lars
 Månssons grav, som 1730
 köptes av prosten Fägersten.

GRS kursprogram våren 2015
Kurserna hålls i GRS regi och lokaler
Erik Dahlbergsgatan 36 B (entré från gatan).

Kursprogrammet kommer att omfatta följande kurser

Släktforska steg för steg. Innehåll: kyrkobokföringen, domböcker och bouppteckningar, mantalslängder m.fl. grundläggande källor, databashantering, handskriftsläsning.

Lärare: Anita Fyhr. 7 X 3 timmar.

Pris 700:- kr. inkl. lärobok.

Släktforska vidare. Innehåll: fördjupning av kyrkoboksforskning, borgare, sjömän, soldater m.fl. yrken, handskriftsläsning. Lärare: Per Clemensson. 5 X 3 timmar.

Pris 500:- kr. inkl. lärobok.

Handskriftsläsning. Innehåll: grundkunskaper, läsövningar, egna texter för tolkning.

Lärare: Per Clemensson. 4 X 3 timmar.

Pris 300:- kr.

Liv och leverne förr i tiden. Innehåll: Historik, livets högtider, mat och textilier. 4 X 2 timmar.

Lärare: Ingela Martenius.

Pris 400:- kr.

**TIDERNA ANPASSAS EFTER DELTAGARNA OCH
STARTAR ALLT EFTER DE BLIR FULLTECKNADE.**

Kurserna kan anordnas på både dag- och kvällstid

För deltagande i GRS kurser krävs medlemskap i vår förening.

Medlemsavgiften är 200.- / kalenderår

**Anmäl er till Per Clemensson och ange ditt önskemål om tidpunkt,
dvs kl 11.00, kl 14.00 eller kl 17.00.**

Tel 031-206563 eller 0705-206564.

A VENYNS FOTKLINIK

FOTEN I CENTRUM

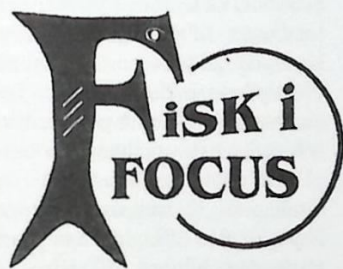
Välkommen till en av de äldsta Fotklinikerna i Göteborg (etabl 1942) !

Vi erbjuder medicinsk fotvård, värtfrysning, benvaxning, manikyr och fot/benmassage.

Vi i har även försäljning av presentkort och diverse produkter.
En fika och ett leende ingår alltid ! - Se våra fina omdömen på Eniro.se !

Jessica och Tove

Boka tid på tfn: 031- 16 92 87 - Geijersgatan 16, Göteborg

ÖPPETTIDER

Tis - Ons 8 - 19

Tors - Fre 8 - 20

Lördag 8 - 18

Söndag 12 - 18

Välkomna !

*Fokus på kvalitet
- vår idé !*

FOCUS
köpcentrum
031 - 703 05 25

Ett klipparkiv utan like

Per Clemensson

(Publicerat i Västanbladet nr 3-2001)

År 1950 inköptes Erland Långströms samling från sterbhuset för 10 000:- kr och den placerades på landsarkivet i Göteborg. Samlingen hade sammanbragts av tullöverinspektören Erland Långström, som ägnat hela sitt liv åt att utforska Göteborgs stads person- och fastighetshistoria. Erland Samuel Långström var född den 28 september 1880 i Göteborg som son av Claes Långström och Alida Jonsson. Han vigdes den 2 aug 1910 i Naverstads församling vid Alfrida Fredrika Jonsson (född 24/11 1890, dotter av handlanden Alexander Jonsson och Carolina Christiansson). De hade fyra barn: Kerstin född 1911, Sten född 1912, Karin född 1914 och Olof född 1916. Erland Långström dog den 19 oktober 1948 i Göteborg (Vasa). Han blev student vid Latinläroverket 1901 och han antogs samma år som kammar-skrivare vid tullstaten i Göteborg, blev 1922 tullkassör, 1923 tullkontrollör och 1935 övertull-kontrollör i Malmö och 1936 tullbevakningschef där. Han återvände 1939 till Göteborg, där han blev tullbevakningschef 1942 och tullöverinspektör 1944. Vid sidan av sin tulltjänstgöring studerade han vid Göteborgs Högskola och blev 1910 fil.kand. Han var 1904-1918 studentkårens bibliotekarie och under en period fungerade han som lärare i nationalekonomi vid Göteborgs Handelsinstitut. Erland Långström utgav flera personhistoriska arbeten såsom t ex Göteborgsstudenter 1864-1918 och Göteborgs stads borgarlängd 1621-1864.

Han var ledamot av Geografiska föreningens styrelse och Personhistoriska föreningen, äldre Göteborgssläkter samt Göteborgs gatunamnsberedning och han innehade under fyra decennier olika ämbeten i frimurarsamhället. Genom förvärvandet av Erland Långströms samling till landsarkivet har hans forskargärning blivit tillvaratagen och bestående. Hans dotter Karin Långström (textilkonstnärinna) har för mig berättat hur utrymmeskrävande faderns samlingar var i familjens våning och hur familjen och framför allt hon själv deltog i arbetet att klippa nekrologer m fl personnotiser ur tidningarna. Karin, som var anställd vid länsstyrelsen och tidvis arbetade med att upprätta Göteborgs centralregister, har fullföljt sin faders intensioner genom att donera pengar till Västra Sveriges Genealogiska Förening (nuvarande Göteborgs Regionens Släktforskare) för insatser att göra samlingen tillgänglig för forskningen. Under en rad år sedan 1980 har på Johan von Sydows initiativ den s k Torsdagsgruppen inom föreningen varit verksam och nedlagt ett omfattande arbete för att gå igenom, sortera och montera samlingens 22 wellpapp-kartonger med lösa klipp. Efter denna genomgång återlämnas klippen till GLA, där de kopieras (scannas) och mikrofilmas. Torsdagsgruppen har haft många deltagare som gjort fleråriga insatser, bl a Marianne Sasse, Stina Börjesson, Malla Eliasson, Maj Enderlein-Torngren, Ingrid Grauers-Esseen, Svea Kågerud, Britta Norlander, Karin von Sydow, Kersin Wall m fl. Den Långströmska samlingen, som i landsarkivet fått nummer B 4, är i huvudsak delad i två personhistoriska avdelningar "Göteborgs

-släkter" 1890-1920 och "Svenska Män och Kvinnor" 1890-1940. Båda avdelningarna består av klipp ur tidningar av legala annonser och notiser, dödsrunor och födelsedagsartiklar samt anteckningar och sammanställningar ur arkivaliska (kyrkoböcker, boupp-teckningar, domböcker och protokoll) och tryckta källor (matriklar och biografiska arbeten). Avdelningen Göteborgs-läkter förvaras i sammanlagt 127 pärmar i A5-format (=35 filmrullar 16 mm) och har i huvudsak upprättats och monterats av Erland Långström själv. Avdelningen Svenska Män och Kvinnor finns dels i en serie klipp, som av landsarkivets personal monterats på lösblad och förvaras i 160 arkiv-kartonger, och dels i en serie klipp som nu delvis sorterats och monterats på lösblad av Torsdagsgruppen och som vid överlämnandet till landsarkivet 1950 förvarades helt osorterade i de 22 kartongerna (sortering på begynnelsebokstav har sedan skett i landsarkivet före Torsdagsgruppens monteringsarbete). Avdelningen Svenska Män och Kvinnor hade inköpts av Långström. En tredje avdelning i den Långströmska samlingen utgörs av de lokalhistoriska excerpterna, som består av utdrag ur uppuds- och lagfartsprotokoll, mantals- och kontributionslängder mm, sammanställningar, ägarlängder mm. Materialet omfattar tiden 1620-1920 och behandlar endast fastigheterna inom de centrala delarna av den äldre staden, dvs Staden Inom Vallgraven, och fastigheterna vid gamla Stigbergsliden. Uppgifterna är till större delen samlade i ett 70-tal anteckningsböcker. På grund av materialets skörhet och delvis oordnade tillstånd har det inte varit möjligt att låna ut till forskare.

Avdelningen Göteborgssläkter är nu mikrofilmad (filmnummer AA 079-122) och kan i denna form användas efter hänvändelse till landsarkivet. Arbetet med avdelningen Svenska Män och Kvinnor är ej slutfört. Utöver klipp-samlingen har genom Erland Långströms förtjänst även 75 000 porträttplåtar av glas tillhörande Bourns fotoateljé på Kungsgatan räddats till Göteborgs Stadsmuseum, inklusive ett tillhörande personregister.

Från Grannföreningarna

DIS-Väst har under våren ett spännande vårmöte där det kommer att handla om valloner. Föreningen Vallonättlingar kommer på besök den 25 april. Lokal är i skrivande stund inte bestämd. För mer information se <http://dis-vast.o.se/>

Släktforskningens dagar 21 - 22 mars 2015

Tema: Släktforskning i Norden

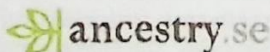
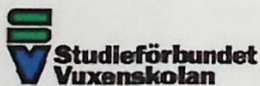
**STADSBIBLIOTEKET
Götaplatsen 3, Göteborg**

Lördag 10.00 – 17.00 och Söndag 10.00 – 16.00

**Mängder med utställare samt
intressanta föreläsningar och
produktpresentationer**

Fri entré

**Sponsorer: Ancestry, Arkiv Digital, DIS-Väst,
Släktdata, Region- och Stadsarkivet Göteborg,
Göteborgs Stadsbibliotek, GöteborgsRegionens
Släktforskare och Studieförbundet Vuxenskolan**

Släktforskningens dag - ett initiativ av Sveriges Släktforskarförbund. www.genealogi.se

PROGRAM

LÖRDAGEN DEN 21 MARS i Stadsbibliotekets trappa

- 10.00 Dagarna invigs av Stadsbibliotekarie Christina Persson
10.15 Musikgruppen Amaryllis
10.30 Föreningen Norden presenteras av fd rektor Nils Zanders
11.00 Landsarkivet i Göteborg presenterar sig Malin Juvas
11.30 Föreningen Släktdata + GRS presenterar sig
12.00 Göteborgs Sjöfartsmuseum presenterar sig Cilla Ingvarsson
12.30 Region och Stadsarkivet presenterar sig Lars Svensson
13.00 Ancestry presenterar sig Ann-Louise Paulsson
13.45 Repslagarmuseet/Industrihistoria i Väst presenterar sig
Börje Johansson + Göteborgs Stadsmuseum
14.15 Västgöta Gen.fören + Vasaorden + Göteborgs-Emigranten
14.45 Flyghistoria + Legacy 8
15.15 ArkivDigital presenterar sig
15.45 DIS-Väst presenteras av Ylva Amberntsson

SÖNDAGEN DEN 22 MARS i Stadsbibliotekets hörsal

- 10.00 Rebas, Aho, Estland – Sverige genom tiderna
11.00 Trossholmen, Ninni Vardagsliv under andra världskriget
12.00 Andersson, Ulf Göteborgs avrättningsplats
13.00 Svenson, Anna Dansk släktforskning
14.00 Sandum, Kari Norsk släktforskning
15.00 Netterfors, Gunnar Elin Sundberg En kvinna före sin tid

SÖNDAGEN DEN 22 MARS i Stadsbibliotekets trappa

- 13.00 Johansson, Karl Magnus *"De finska krigsbarnen i arkivet"*
14.00 Frågor och svar om DNA är detta något för
släktforskare? Är detta något för dig?

KRONOLOGISKA ANTECKNINGAR RÖRANDE GÖTEBORG

Artikelserien fortsätter

1721	15/4 ödelades genom eld hela 2:a kvarteret söder om Stora Hamnkanalen mellan Östra och Vestra hamnarne, därvid 213 hus nedbrunno jämte Domkyrkan och Gymnasium.
1721	uppläts Stadshuset åt en herr von Qvanten, som där skulle gifva teaterföreställningar i salen öfver stadens Corps de Garde, som år 1727 fick särskild byggnad på Gustaf Adolfs torg.
1722	besökte konung Fredrik I och drottning Ulrika Eleonora Göteborg på sin eriksgata, då middag var anordnad på Rådstugan, hvarvid särskilt kök uppfördes på torget. Borgerskapets kaptener L. Bagge och S. Rosenbusk, som hade serverat deras Majestäter, blefvo förärade hvar sin förgyllda silfvervärja. På aftonen afbrändes ett storartadt fyrverkeri. Vid detta tillfälle uppsattes 4 ansefliga lejon på Lejonbron.
1722	utfärdades hallordningen, en egen lagstiftning för fabriker, som skilde dem från handverksskråna.
1722	beviljades nederlagsfrihet åt Göteborg, Stockholm och Karlskrona, hvilken frihet följande året utsträcktes till alla stapelstäder i Sverige.
1724	inrättades konvojkommisariatet i Göteborg till skydd för Barbariksstaterna. Till ordförande utnämndes amiralen friherre A. I. Örnfeldt.
1725	inlöste staden klädesfabriken vid Fattighuset af burggrefven H. von Gerdes för 600 daler s. m.; och skulle fabriken hädanefter användas till fattighem.
1726	8/11 utfärdade K. Maj:t resolution att bygga nytt fattighus för 170 personer vid f. d. von Gerdes klädesfabrik.
1726	utarrenderades tulluppbörden (på grund af existerande lurendrejerier och tullförsnillningar) för att försäkra kronan en bestämd inkomst, som fortgick till år 1766, då kronan inrättade en egen tulldirektion.
1727	uppfördes "Högvakten" på Gustaf Adolfs torg efter Carlbergs ritning; den nedrefs år 1824.
1727	inrättades tullhus å Norra Hamngatan N:o 10, som nedbrann år 1746.
1728	uppfördes slagtarebodan vid Hotelltorget, hvilka borttogos år 1854.
1728	grundlades gymnasii bibliotek af biskop E. Benselius d. y.
1728	anlades kurhus vid Eklundsgatan, hvilket år 1814 förflyttades till Lilla Bommen

1729	inlöste staden Aschebergiska huset, afsedt till kommandantshus.
1729	anlades det första sockerraffinaderi i Gamlestaden af direktör Sahlgren; numera inredt till bomullsspinneri, tillhörande hrr Johansson & Carlander.
1730	gjordes försök med att inleda affärer på Vestindien.
1731	blef sockerbruket vid Södra Hamngatan färdigt; nedbrann i Mars 1792.
1731	visade sig sillen i myckenhet i skärgården, och betydlig fångst gjordes.
1731	14/6 utfärdades konungens oktroj på 15 år för Ostindiska kompaniet med H. König såsom kommissarie. – Första skeppet, "Fredericus Rex", afseglade från Göteborg i Februari 1732 och återkom från Canton i Augusti 1733 under kapten G. H. Trolles kommando och med direktör Collin Campbell såsom förste supercarg; expeditionen lämnade 25.1/2 % avance. Under oktrojen utrustades 25 skepp, och torde böra antecknas såsom medintressenter i kompaniet: herrar Ahlströmer, Niklas Sahlgren, Tham, Holländaren von Aspern och Skotten Campbell, hvilken senare som supercarg gjorde 3 resor till Canton under åren 1732, 1735 och 1737. Aktiekapitalet utgjorde 3,000,000 daler s. m. fördeladt å 5,000 aktier. De fleste aktieegare voro utlänningar.
1731	30/8 ankom hit ett örlogsskepp från Algier med svenska fångar, hvilket skepp medförde lejon, tigrar och andra djur såsom skänk från deyen i algier till konung Fredrik I.
1731	6/12 drefs vattnet upp på Stortorget och Hamngatorna genom stark storm.
1733	uppfördes auktionskammare vid Stora Smedjegatan N:o 7.
1734	inrättades det andra boktryckeriet i ordningen af J. E. Kallmeyer.
1734	uppfördes Ostindiska kompaniets hus, N:o 12 Norra Hamngatan.
1734	uppfördes Landskansliet, N:o 3 Södra Hamngatan, af major Adam Plessing.
1734	blef Sannegården på Hisingen sommarresidens för Göteborgs biskopar.
1736	anlades det första pappersbruket i Göteborg af Esbjörn Schiller.
1736	började handelsverksamheten i Göteborg utsträckas till Levanten.

1737	inrättades stadens barnhus, till hvars befordran ett lotteri anordnades.
1739	utgaf E. Cederbourg Göteborgs historia, tryckt hos Kallmeyer.
1739	utgjordes borgerskapets militär af 5 kompanier, till häst och till fots.
1741	var gården vid Rådhuset planterad med träd.
1741	27/8 medgafs enligt kungl. bref religionsfrihet åt alla bekännare af den Engelska och reformerta kyrkan med rättighet att i Göteborg få uppföra egen kyrka.
1745	ansågs Herrnhutismen, äfven kallad de Zinzendorffska lärorna, ha fått insteg i Göteborg under namn af "Förnyade Brödräfsamlingen".
1745	12/8 lemnade konung Fredrik I tillstånd till herr M. Sahlgren i Göteborg att medgifva rättighet åt Portugisiska judar att ingå i det af Sahlgren bildade kompaniet för idkande af sill- och torskfiske, hvarjämte dessa judar fingo rättighet att i Göteborg anlägga synagoga och hålla rabbin.
1745	12/9 strandade utanför Nya Elfsborgs fästning Ostindiska kompaniets fartyg "Göteborg", på hemresa från Ostindien med last af te, porslin m. fl. varor, hvaraf genom dykare öfver 100 år därefter gammal porslin upptagits.
1746	erhöll Ostindiska kompaniet sin 2:a oktroj, hvarunder 31 skepp utrustades.
1746	I Januari månad nedbrann 5:e kvarteret, norr om Stora och vester om Östra hamnen, då 196 hus gingo förlorade, hvaribland Tyska kyrkan, Kommendantshuset, Högvakten, Nederlagshuset och Spruthuset. Denna eldsvåda gaf anledning till, att en stående brandvakt inrättades 1748.
1747	började det Bohuslänska sillfisket på allvar; det varade i 60 år.
1747	utnämndes, vid nio års ålder, till öfverste och kommandant i Göteborg greve Fredr. Edvard von Hessenstein, tillika Tysk riksgreve, son af Fredrik I och fröken T. – Greve von Hessenstein var den förste, som år 1773 af Gustaf III tilldelades värdigheten af "En bland Rikets Herrar", den högsta rang i riket näst medlemmarnes af konungahuset.

LANDET RUNT

ur olika medlemsblad

GRS byter Västanbladet med ett 60-tal andra föreningars tidskrifter. De finns tillgängliga i GRS bibliotek. Barbro Majjgren ger tips på några läsvärda artiklar i dessa och andra periodica.

ANGRIPEN Malmö Släktforskarförening NR 4/14 Signaturen J.A skriver om badmästaren och koppsettaren Christian Hellmuth. Badstugor hade funnits i Malmö sedan 1400-talet. Badmästaren var också kunnig i läkekonsten, något som inte sågs med blida ögon av stadens fältskärer. Badstugorna driver ibland krog eller värdshus och hamnar under 1600-talet i vanrykte, varför Hellmuth blir den siste utövaren i Malmö. Ur Skånska Generalguvernementets arkiv återger Guno Haskå klagomål på bristen på färskvatten i Malmö 1693.

ANROPET Stor-Stockholms Genealogiska Förening

NR 4/14 Chris Henning bidrar i varje nummer med utförliga referat av pressgrannar. 1993-2000 års referat finns på www.genealogi.se, där man går till *Faktbanken - Litteratursök - Medlemsblad*.

ARTE ET MARTE Meddelanden från Ridarhuset

NR 2/14 Hans Lepp gör en exposé över herrgårdar i Estland, av vilka några kan besökas, andra är i starkt förfall. Oscar Langensköld beskriver vad som händer när en ätt dör ut. Flertalet svenska adliga ätter är utslocknade, vilket sker när den siste mannen i ätten dör. Elsa Trolle Önerfors skriver om Svea Hovrätt, som i 400 år har verkat som överdomstol och som första domstolsinstans för den svenska adeln.

GRÄNSPOSTEN Gränsbygdens Släktforskar i Dalsland, Bohuslän och Östfold

NR 81 Lisbet Rodin visar hur föreningen Släktdatas sökbara avskrifter av kyrkböcker, som är fritt tillgängliga på Internet, www.slaktdata.org, är ett ovärderligt hjälpmedel för forskare i Bohuslän, Dalsland, Västergötland och många andra delar av landet. Roland Olsson berättar om hur han med såväl tur som idogt arbete lyckas spåra pojken Andreas far, en urmakare från Strömstad.

HALLANDSFARARES INFORMATION Hallands Släktforskarförening

NR 106 Sven-Arne Svensson visar hur de utdömda straffen för olika brott varierar under årens lopp. Klas-Göran Stehn fortsätter sin serie om Falkenbergs invånare med gård nr 14.

H E M B Y G D S O C H SLÄKTFORSKARE NOLASKOGS

NR 103 Kjell Arne Persson berättar om Petrus Artedi, som föds i Anundsjö 1705. Han är en tämligen okänd och numera bortglömd vetenskapsman. Artedi är systematiker och metodskapare inom iktologin, läran om fiskar, och är säkert en förebild för den yngre Carl von Linné, som han träffar i Amsterdam kort före sin död 1735.

Sylva Kleveby skriver om släkten Berger i Dals-Ed med rötter i Västergötland. May Jonsson berättar om Arne Nilsson, länsman från Silbodal i Värmland på 1600-talet.

SLÄKTHISTORISKT FORUM **Sveriges Släktforskarförbund**

NR 5/14 är ett temanummer om cirkus, varieté och teater. Maria Bratt skriver om underhållningsföretagen, som följer i industrialismens spår. Cirkus och tivoli dominerar underhållningen från 1700-talet och får sin glansperiod på 1890-talet då även bondkomiken uppstår. Maria ger tips på hur man spårar artister och skådespelare i släkten.

Christer Lindström redogör för den tidiga teatern och fortsätter att berätta om kringresande förre fåktmästaren Carl August Nyman, som 1845 anordnar en kapplöpning i Göteborg med vådlig utgång. Den refereras i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 27 augusti. Maria Bratt beskriver rekonstrueringen av Ockelbos kyrkböcker, som förstörs vid en brand 1904.

Johanna Lidén och Anna-Maria Tibergr Knutas visar vad som krävs och hur man får tillgång till sekretessbelagda handlingar. Bengt Hjord kartlägger perukmakarnas historia i Västervik från 1600-talets slut till början av 1800-talet, då peruker blir omoderna. Martin Ståhl beskriver jakten på Johan Andersson Tune i 1700-talets Falun med hjälp av mantalslängder, gruv- och domstolshandlingar.

SLÄKT OCH BYGD Österlens Släkt- och Folklivsforskarförening

NR 4/14. Magnus Lindskog menar att två områden kommer att bli mer använda i framtidens släktforskning: DNA och bomärken. Som exempel visar han att Ukrainas statsvapen liknar de ruriska furstarnas och beskriver ett DNA-projekt som kartlägger kända ättlingar till Rurik-dynastin. Denna är uppkallad efter Rurik, dess enligt sägnen förste furste på 800-talet. Förmyndare till omyndiga barn utses ofta bland släktingarna.

Ett invecklat förmyndarmål i Järrestads häradsrätt år 1707 ger nya pusselbitar till släktskapen. Bengt Olsson kartlägger vidare 1600-talsbonden Mats Jepssons i Gyllerup i Hörups socken släkt och leverne med hjälp av häradsstings- och jordrevningsprotokoll samt mantalslängder

SLÄKT OCH HÄVD Genealogiska Föreningen

NR 4 2014 Anders Klarbring beskriver hur han med DNA-test kommit en god bit på väg att ringa in sin mormors far. Peter von Holten beskriver sitt sökande efter litteratören Gustaf von Holtens anknytning till släkten von Holten. Björn Hagelin inleder en serie om sockenskräddaren Johan Matsson Hagelin från Balingsta och hans efterkommande. Erik Kouksu redogör för samesläkten Vasara, vars förste kände medlem Jon Vasara förekommer i skattelängderna för Jukkasjärvi under åren 1567 - 1584.

S W E D I S H - A M E R I C A N GENEALOGIST

NR 3/14 inleds men Fredrika Bremers reseberättelse från Chicago, som hon besöker i september 1850 under sin fleråriga amerikaresa. Elisabeth Thorsell visar hur man hittar en amerikaemigrants rötter i Västergötland och fortsätter med att berätta om hur hon söker ursprunget för en kanadensisk soldat under första världskriget. Enligt rekryteringsakten är han från Exceral, Sweden. Det visar sig vara Ekshärad! Dennis L. Johnson anmäler en ny bok av professor Anders Winroth, Yale University: *The Age of the Vikings*.

S Ö D E R T Ä L J E - P R O B A N D E N Södertälje Släktforskarförening

NR 191 Anna-Britta Magnusson berättar hur dalslänningen Anders Lindbäck, kyrkoherde i Silbodalen i Värmland på 1860-talet, minskar kostnaderna för fattigvården: arsenik i nattvardsvinet!

VI SLÄKTFORSKARE Föreningen Strömstads Släktforskarförening

NR 38 Ulf Inge och Ann-Marie Hansson visar hur Skottlands drottning Maria Stuart har släktingar i Strömstad. John (Hans) Stuart lider skeppsbrott utmed Hallandskusten, tillfångatas av danskarna och blir så småningom ryttmästare i Erik

Hallands Väderö. Foto Kjell Croné

En ättling, Per Wallenius är på 1700-talet tulltjänsteman i Strömstad. Y-DNA-tester visar att släkten Lundberg från Hogdal och släkten Lundberg från Lommeland inte nödvändigtvis är släkt, eftersom de har olika haplogrupper, men Lisbet Rodin lovar fortsättning på undersökningen.

V Ä R M L A N D S A N O R Värmlands Släktforskarförening

NR 4/14 Åke Hömqvist beskriver gården Getingsta i Arnäs socken i Ångermanland. Roland Kihlstadius berättar om Välinge, en sätesgård Väse socken med gamla anor.

V Ä S T G Ö T A G E N A L O G E N Västgöta Genealogiska Förening

NR 3/14 Lars Bergström berättar om mormor Ida från torpet Dalen i Bredared. Helena Ödqvall Eriksson beskriver sin jakt på en Toarpiskistas ägare. Kerstin Olofsson skriver om mjölnardottern Marta från Torpa, som blir torparhustru i Sexdrega.

NR 4/14 I artikeln *Prästergötland* beskriver Helena Nordbäck en resa i Sjuhäradsbygden med besök i Sexdregas, Ambjörnarps och Kalvs kyrkor, där hennes förfäder verkat som präster.

Ö G F - L Ö V E T Östgöta Genealogiska Förening

NR 119 Sex föreningsmedlemmar presenterar den blivande hertiginnans av Östergötland, Sofia Hellqvists, östgötska anor i 13 generationer. Jörgen Axelsson i Östmark har bidragit med den värmländska, delvis skogsfinnska delen.

Svenskans rötter och relationer

Guld i strupen? kallar Språkförsvaret sin antologi om svenska språket. Avsikten är att peka på värdet av vårt språk. I början var man tveksam om man skulle få tillräckligt många att bli intresserade av att lämna bidrag. Men i stället blev man snart tvungna konstatera: Vi har helt enkelt inte plats för fler bidrag nu. I antologin ingår inte bara bidrag från svenskar och finlandssvenskar utan även från danskar och norrmän samt en tyska och en skotte, vilka har rotat sig i Sverige och ger sin syn på svenska språket och svenskers förhållande till sitt språk. Den från radion kände professorn Lars-Gunnar Andersson inleder antologin och avslutar sitt bidrag så här: "Det viktiga är att vi kontinuerligt för ett samtal om språket." . Då är det naturligtvis särskilt viktigt att man inte som fil.kand. Fredrik Lindström brukar göra, sätter sig på sin höga häst och kallar oliktänkande för "språkpoliser". Den som inte är beredd att lyssna på andra riskerar att råka ut för det som Sokrates lär ha varnat för: "Den som har sig själv som lärare har en mycket dålig sådan." Det är Arne Rubensson som i sitt bidrag för fram citatet. Frank-Michael Kirsch formulerar det så här: "Svenskan är ett för vackert och värdigt språk för att vanvårdas i charlataners mun." Björn Ranelid hinner på sina knappa sex sidor både demonstrera ett skönt språk och ett intensivt engagemang

för det svenska språket. Annemarie Krarup upplyser oss i sitt bidrag på danska: "Når danske børn er 15 måneder gamle, har de i gennemsnit et ordforråd på 80 ord. Et svensk barn har et ordforråd på 130 ord i samme alder." Man menar att detta beror på de vuxna danskarnas slarviga tal. Vi kan alltså slå vakt om våra barns ordförråd genom att vårda vårt eget tal. Flera av författarna pekar på amerikaniseringen av våra språk. Norrmannen Finn-Erik Vinje säger: "vi låner de samme amerikanismer i hele Skandinavien." Donald A. Hughes, som är född i Skottland men verksam i Sverige sedan ett kvarts sekel, ser på vår användning av engelskan så här: "Det finns en stor fara med att ha en övertro på sig själv på ett främmande språk /.../ Den missriktade själv-säkerheten kan lätt leda till att läsare och lyssnare tappar förtroendet för en." I slutet av sitt inlägg skriver Hughes något som egentligen är hela antologins syfte: "Jag önskar ofta att svenskarna skulle vara stoltare över sitt eget språk, omhulda det eller skydda det. Det är en fråga om att antingen använda det eller att tappa det helt." Hillo Nordström, för 50 år sedan kommen till Sverige som 17-åring från Tyskland, uttrycker det så här: "Det ord- och nyansrika språk som jag lärde mig älska undanträngs av dålig engelska (ett omdöme som bekräftas av engelska modersmåls-talare)."

Bengt Enqvist

Ur Miljömagasinet nr 3 16/-2015

Posttidning B

Avsändare:
GöteborgsRegionens
Släktforskare
Erik Dahlbergsgatan 36 B
411 26 Göteborg

Föreningen

SLÄKTDATA

- Alla våra register är gratis och fritt sökbara.
- Vi efterlyser fler avskrifter och register.
- Har du avskrifter liggande, kontakta oss för att få dessa publicerade i vår databas.
- Hjälp oss med den fortsatta avskriften av kyrkböckerna och andra pappersregister.
- Vi översänder gärna mallar där uppgifter från kyrkböckerna registreras.

www.slaktdata.org

GöteborgsRegionens Släktforskare
Bibliotek och Forskarplatser
Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg,
har öppet tisdag, onsdag och torsdag. 10.00-14.00

**Ring dock alltid först och kolla bemanning
samt lediga forskarplatser.**

Tel. 031-13 12 26

Tisdag och torsdag: tisdags- resp. torsdagsgrupperna kl. 10.00-14.00.

Öppet även 1 timma före varje föreningsmöte

E-post: g.r.s@telia.com

Hemsida: <http://grs.forening.genealogi.se>.

PlusGiro: 24 23 85-3

Organisationsnummer 857204—7564